

Marija Lončar

Odsjek za sociologiju
Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

UDK 316:303.1

Pregledni rad

Primljeno: 10.05.2007.

METODOLOŠKA PROMIŠLJANJA POSTMODERNISTIČKIH KONCEPCIJA

Sažetak

Autorica je pokušala metodološki promisliti postmodernističke koncepcije i tako ukazati na novu formu istraživanja, koja se javlja pod utjecajem novih promjena na nove pristupe u društvenim i sociološkim istraživanjima. Očito je da uslijed gomilanja suvremenih razloga, kao i onih metodoloških, principi postmodernog istraživanja postaju dio prihvaćene prakse.

Određivanjem utjecaj postmodernističkog diskursa na društvena i sociološka istraživanja, naznačen je odmak od formalne pozitivističke epistemologije modernog doba. U skladu s tim, problem rada se usmjerio prema razmatranju poststrukturalizma koji smjera na dekonstrukciju koncepcija stvarnosti, istine i znanja, dok se osnovne ideje poststrukturalizma sažimaju u terminima jezika, istine i značenja.

U suprotnosti s formalnom pozitivističkom paradigmom, autorica je istaknula nekoliko različitih „postmodernističkih” pristupa, koji odbacuju epistemologiju temeljenu na objektivnosti i prihvaćaju empirijski, konstruktivistički i akcijski pogled na svijet. Na taj način smo ukazali na postmodernizam kao na novu paradigmu u društvenim i sociološkim istraživanjima koja ukazuje na promjene tradicionalnih metodoloških koncepata.

Ključne riječi: *dekonstrukcija, diskursi, društvena i sociološka istraživanja, empirijski pogled na svijet, poststrukturalizam, postmodernizam, „postmodernistički” pristupi.*

Uvod

U posljednjih četrdesetak godina osobito zanimljivo mjesto pripada poststrukturalističkoj i postmodernističkoj struji mišljenja. Najveći broj njezinih protagonista potekao je iz duhovne situacije nakon 60-ih godina kada nestaje snaga velikih teorijskih paradigmi, poput marksizma, strukturalizma, funkcionalizma.

Vidljivom postaje potreba ocjenjivanja društva s drugim epistemološkim osnovama. Spoznajni interes se usmjerava na dekonstrukciju cijele modernosti u svjetlu epistemološkog relativizma i iscrpljenosti fundamentalnih referencija znanja, kao što su prosvjetiteljstvo, napredak, univerzalnost razuma i tako dalje (Kalanj, 2004:189).

Postmodernizam polazi, dakle, od odbacivanja formalne pozitivističke epistemologije modernog doba. U skladu s tim nameće se rasprava o postmodernizmu kao metodi analize koja se u početku razvila kao reakcija na modernizam i strukturalizam. Stoga se problem rada usmjerava prema razmatranju poststrukturalizma koji smjera dekonstrukciji koncepcija stvarnosti, istine i znanja.

Promišljajući postmodernističke koncepcije, želi se ukazati na novu formu istraživanja koja se javlja pod utjecajem novih promjena na nove pristupe u društvenim i sociološkim istraživanjima. Pojavljuje se nekoliko novih „postmodernističkih” pristupa, koji prihvaćaju empirijski, konstruktivistički i akcijski pogled na svijet, koji se suprotstavljaju ortodoksnoj pozitivističkoj paradigmi. Sukladno tome, ovi se pristupi kreću prema sudjelujućim metodama, koje se odvijaju kroz dijalog.

Postmodernizam kao nova paradigma ukazuje na promjene tradicionalnih metodoloških koncepata. Jednako tako, izražava sumnju u privilegirani položaj bilo kojeg univerzalnog diskursa, metode ili teorije (Relja, 2003:147).

„Postmodernistički” pristupi u istraživanjima

Istraživanje je moguće smjestiti u kontekst razmatranja relacija između pozitivističkih i postpozitivističkih tendencija moderne i postmoderne. Tijekom ranih 70-ih godina razvilo se nekoliko različitih pristupa u društvenim i sociološkim istraživanjima (feminističko istraživanje, naturalističko istraživanje, kritičko akcijsko istraživanje, akcijsko istraživanje sa sudjelovanjem, akcijsko istraživanje, kooperativno istraživanje i kvalitativno istraživanje), koji stoje u suprotnosti s formalnom pozitivističkom paradigmom.

Ove pristupe karakterizira napuštanje tradicionalnog odvajanja uloge istraživača i objekta istraživanja, uz nastojanje da istraživač surađuje s ostalim protagonistima istraživanja, koji nastoje biti suistraživači. Svi oni se međusobno razlikuju, ali su „postmodernistički”, jer odbacuju epistemologiju koja se temelji na objektivnosti i prihvaćaju empirijski, konstruktivistički i akcijski pogled na svijet (Lincoln i Reason, 1996:5).

Pomak je od tradicionalnih metoda kontroliranja metodologije od strane istraživača prema tzv. učesničkim ili sudjelujućim metodama, koje se odvijaju kroz dijalog.

Lincoln i Guba identificiraju pet ključnih razlika između aksioma pozitivističkog i postpozitivističkog istraživanja (Lincoln i Guba, prema Leburic, 1997:55-56).

AKSIOMI	POZITIVISTIČKA PARADIGMA	POSTPOZITIVISTIČKA PARADIGMA
priroda realnosti	realnost je jedinstven, stvarna i krhka	realnosti su višestruke, konstruirane i holističke
odnos između poznavaca i znanja	poznavalac i znanje su nezavisni, dualizam	poznavalac i znanje su u interakciji, neodvojivi
mogućnost generalizacije	moguće su generalizacije, neovisne o vremenu i kontekstu	moguće su radne hipoteze ograničene samo vremenom i kontekstom
mogućnost uzročnih veza	postoje stvarni uzroci	sve entitete su u stanju međusobnog, simultanog oblikovanja
uloga vrijednosti	istraživanje je slobodno od vrijednosti	istraživanje je povezano s vrijednošću

Empirijski i postpozitivistički pristup nudi nove načine u razumijevanju drugih u sociološkim i drugim društvenim istraživanjima. Ignorirajući glavna očekivanja udaljenosti između promatrača i promatranog i fokusirajući se na međugru između njih, istraživači na terenu mogu bolje razumjeti ono zajedničko i različito između sebe i promatranih (Ponticelli, 1996:198).

Poststrukturalizam kao metoda analize

Postmodernizam kao metoda analize prvotno je razvijena u književnoj teoriji 60-ih godina prošlog stoljeća kao reakcija na modernizam i strukturalizam. Ovaj način analize, koji se naziva još i poststrukturalizmom, smjera na dekonstrukciju koncepcija stvarnosti, istine i znanja.

Walker (1996) navodi kako svijet nije objektivno stvaran, već se na njega gleda kao na tekst koji ima značenje samo kao ono što čitatelj čita i interpretira. Stvarnost je subjektivno determinirana, dok je znanje neizbježno svedeno na interpretaciju i reinterpretaciju. Objektivnost i subjektivnost tako postaju jasno različite orijentacije prema stvarnosti.

Trenutno stanje znanja u postindustrijskim društvima, koje Lyotard naziva „postmodernim”, opisuje u kakvom se stanje nalazi kultura nakon promjena koje

su utjecale na pravila igre u društvenim znanostima i umjetnosti općenito (Lyotard, 2005:1). Te promjene se događaju u odnosu na krizu naracija. U svome tradicionalnom obliku, znanje je gotovo isključivo imalo narativni karakter. Oni koji su imali moć, promovirali su povlaštene diskurse koji su određivali istinu.

Jedan dio problema leži i u tome što su kvalitativne i kvantitativne metode prihvaćale modernističke pozicije prema kojima u podlozi postoji temeljna struktura (ili metanarativa) koju istraživači/-ce trebaju otkriti kako bi bili sigurni da njihova metoda odražava stvarnost. Postmodernizam donosi nepovjerenje u metanarative i dovodi u pitanje temelje na kojima su zahtjevi znanja postavljeni, čime i mogućnost centriranja znanja.

Postmodernizam daje prednost „malim-naracijama” koje pružaju objašnjenja za situacije malog opsega smještene unutar određenog konteksta, gdje zahtjevi za izvođenjem teorije ili generalizacije nisu uključeni (Grbich, 2004:26). Postpozitivistička paradigma u tom smislu donosi radne hipoteze, koje su samo vremenom i kontekstom ograničene.

Ideja dekonstrukcije sadrži pretpostavku da su koncepcije stvarnosti uvijek posredovane jezikom. Ipak, jezik se više ne prihvaća kao zatvoren sustav znakova koji imaju čisto značenje. Nema više koncepata koji uključuju sva objašnjenja i jedinstvenih istina kojima možemo razjasniti svijet.

Derrida pokazuje nemogućnost zatvorenog i konačnog značenja, i koristi pojam *differance* kako bi izrazio tu misao. Dekonstrukcija je utoliko pokušaj otkrivanja dvoznačnosti teksta i može se razumjeti tek u odnosu prema drugim tekstovima. Ova intertekstualnost očituje se u interpretacijama, koje se razlikuju između autora/istraživača, teksta i čitatelja i koje su stalno podložne mijenjanju i provjeravanju (Grbich, 2004:45).

Zatvorena i konačna značenja više nisu moguća, već su tako obilježena relativističkom konstrukcijom višestrukih stvarnosti. Ako metodološki promislimo o ovim višestrukim i konstruiranim stvarnostima, vidjet ćemo njihove implikacije na istraživanje u društvenim i sociološkim istraživanjima. „Postmodernistički” pristupi se, umjesto na metodologiju kao isključivog dokaza valjanosti, oslanjaju na ljudsku sposobnost za kritičko razmatranje kao temeljima svoga rada (Lincoln i Reason, 1996:5).

Vidljivo je kako pojedini autori smjeraju dekonstrukciji koncepcija koje su dugo dominirale poimanjem čovjeka, a ljudska zbilja se počinje shvaćati kao konstrukcija, kao proizvod kulturalno određenih aktivnosti.

Istina je za strukturalizam *s onu stranu* ili *unutar* teksta, pri čemu se *tekst* uzima kao sinonim zbilje ili zbilja sama, dok se poststrukturalizam usredotočuje na interakciju između čitatelja i teksta kao proizvoda. Čitanje gubi svojstvo pasivne

potrošnje proizvoda i postaje djelatnim sudioništvom „izvedbe” i proizvođenja. Poststrukturalizam je izrazio kritičan prema tzv. „jedinstvu postojanog znaka” (Kalanj, 2004:138- -139).

Nova istraživačka perspektiva

Kako bismo mogli razmotriti postmodernizam kao novu istraživačku perspektivu, potrebno je osvrnuti se na pet ključnih postmodernističkih tema čija se važnost, prema Alvessonu, očituje kada je riječ o istraživačkim metodama (Alvesson, 2002:47-58):

- **SREDIŠNJI POLOŽAJ DISKURSA – TEKSTUALNOSTI**, naglašava utjecaj jezika, a stvarnost kao proizvod diskursa. Usredotočenost na jezik omogućilo je odbijanje objektivističkih tvrdnji o točnosti i objektivnoj istini. Ne postoji objektivna stvarnost ili ljudsko iskustvo i značenje, već diskurs koji predstavlja ključno pitanje koje treba proučavati;
- **FRAGMENTIRANI IDENTITETI**, naglašavaju subjektivnost kao proces i kraj individualnog i jedinstvenog subjekta. Diskurzivno stvaranje zamjenjuje konvencionalno „esencijalističko” razumijevanje ljudi. Postmodernizam odbacuje ideju jedinstvenih identiteta koji predstavljaju središte uređenog i jedinstvenog svijeta, naglašavajući fluidnost i fragmentiranost;
- **KRITIKA IDEJE PREDSTAVLJANJA**, gdje neodređenost jezika uzima prednost pred jezikom koji odražava stvarnost i sredstvom prenošenja značenja. Ako jezik ne održava stvarnost, onda je za empirijska istraživanja nužno napuštanje tradicionalnih metodoloških ideja. Za društvene znanstvenike stvarnost je društveno konstruirana. U njoj su spoznaje, društvene definicije te upotreba jezika središnji elementi i od posebnog interesa za istraživanje;
- **GUBITAK TEMELJA I MOĆI VELIKIH NARACIJA**, gdje je naglasak na višestrukim glasovima. Odmak je od metanarativa prema lokalnim narativama. Tako se procjena usredotočuje na određene okolnosti i na granice u generalizacijama kroz prostor i vrijeme (tako će, primjerice, istraživanje o odnosima među spolovima u određenoj društvenoj grupi biti skromno u svojim iskazima u drugim okolnostima ili nekom drugom vremenu);
- **POVEZANOST MOĆI I ZNANJA**, gdje se nemogućnost odvajanja moći od znanja pretpostavlja i znanje gubi osjećaj neutralnosti. Dok o znanju normalno mislimo kao o sredstvu ostvarivanja nečega, za Foucaulta je znanje moć nad drugima, moć radi određivanja drugih.

U tom smislu istraživanje smjera na neodređenost, gdje su ironija, kompleksnost i kaos pretpostavljeni racionalnosti, predvidljivosti i redu. Ideja kompleksnosti i kaosa, koja stoji nasuprot tradicionalne pozitivističke misli i modernističke pozicije prema

kojoj se stvarnost može predvidjeti i kontrolirati, služi kako bi se mogla poduprijeti društvena i sociološka istraživanja.

Ove teme potiču na mišljenje o tome da je uloga postmodernog istraživanja vrlo različita od tradicionalne uloge dodijeljene društvenim znanostima (Alvesson, 2002:58). Naime, postmodernizam predstavlja upravo snažan dio kritike ustaljenih ideja istraživanja društvenih fenomena.

Problematika postmodernizma povezana je s idejom diskursa, povezanosti moći i znanja te fragmentacijom identiteta, koji su važan dio kritike i ponovnog pregleda dominantnih kategorija. Nasuprot zatvorenom i utvrđenom društvenom svijetu kroz kategorije (kapitalizma, tržišta, države, znanja, vrijednosti i tako dalje), postmodernizam stvara otvoreni i dvosmisleni društveni svijet. U tom smislu, zahtijeva se problematizacija i dekonstrukcija glavnih kategorija u području istraživanja, koje formiraju osnovne elemente u formulaciji istraživačkih pitanja, strukturiranju terena, teorijskog rada, analiziranja empirijskog materijala i dolaska do zaključaka (Alvesson, 2004:91).

Utjecaj novih promjena na istraživanja

Postmodernizam predstavlja „paradigmu” novog načina razmišljanja o društvenim znanostima, kao i promišljanja jezika, racionalnosti, istine, društva i različitih kulturalnih institucija, što ima veliku važnost za metode i empirijska istraživanja (Alvesson, 2002:10).

Obrat koji se događa s postmodernizmom vodi prema naglašavanju „društvene konstrukcije društvene stvarnosti, fluidnosti kao suprotnosti čvrstim identitetima, a fragmentarnost istine će jednostavno preuzeti modernističke pretpostavke o objektivnoj stvarnosti” (Lincoln i Guba, prema Alvesson, 2002:11).

Potrebno je, stoga, razmotriti utjecaj postmodernističkih koncepcija istine, stvarnosti, značenja u odnosu na istraživačku metodologiju. Naime, istraživačke metode modernog doba više nisu prihvatljive u postmodernom svijetu koji ima potpuno novu strukturu. Ako prihvatimo da istina ima više lica, da je stvarnost višestruko izgrađena i da istraživanja velikog opsega koja homogeniziraju razlike više nisu prikladna, oslanjamo se na istraživanja manjeg opsega s više izvora podataka i individualnih naracija.

Prihvatajući te priče kao trenutni doživljaj stvarnosti, istina je ograničena konstrukcijom i interpretacijom i istraživača i onoga kojeg se istražuje, a mijenja se vremenom i u drugim kontekstima.

Ove implikacije, dakako, imaju značajan učinak na istraživanje u sociologiji i drugim društvenim znanostima. U kvantitativnim istraživanjima, istraživači moraju više sudjelovati, shvaćajući da će njihova prisutnost imati utjecaja na okolinu, kao

i to da će njihove predrasude, nacrt istraživanja, ali i istraživačka pitanja biti dio interpretacije pronalazaka. S druge strane, u kvalitativnim istraživanjima naglasak je na etnografskim istraživanjima te akcijskom istraživanju sa sudjelovanjem.

Različiti konteksti u različitim situacijama i s različitim ljudima, dopuštaju različitim identitetima da dođu u prvi plan. Konstruirano značenje istraživača i sudionika istraživanja prožima interpretacija ispričanih i prepričanih, opisanih i predstavljenih naracija što uključuje i čitatelja u cijeli proces istraživanja (Grbich, 2004:28).

Refleksivna subjektivnost dolazi na mjesto objektivnosti, a uključuje svjesnost istraživača u procesu stvaranja znanja, razumljivost da su njegova/njena vjerovanja društveno konstruirana i kako te vrijednosti mogu utjecati na prikupljanje podataka i okolinu istraživanja (Grbich, 2004:29).

Pomak prema postmodernističkim pristupima doveo je i do promjene u položaju istraživača/autora i sudionika istraživanja. Bitno je izdvojiti da je kritika centralizacije moći istraživača/autora dovela da njegovog pomicanja u decentraliziranu poziciju. S druge strane, promijenila se i pozicija samog čitatelja. Naime, svako čitanje dopušta novu interpretaciju prilikom interakcije čitatelja sa samim tekstom. Postmoderno naglašavanje se tako opet okrenulo prema intertekstualnosti i interakciji.

Nadalje, utjecaj postmodernističkog diskursa u društvenim i sociološkim istraživanjima razmatra se kroz istraživačke procese, kao i kroz interpretacije i djelovanje istraživača, što ukazuje na povezanost istraživanja s vrijednostima.

Općenito, djelovanje postmodernističke i poststrukturalističke misli na istraživanje potrebno je kontekstualizirati u terminima institucionalnih i strukturalnih promjena. U takvom ozračju, globalizacijski proces je doveo do svjesnosti o tome što istraživači na drugom kraju svijeta rade, a zajedno s naglaskom na multidisciplinarnosti, transdisciplinarnosti i pristupima s višestrukim perspektivama, naglasak se pomaknuo s istraživača pojedinca prema raznolikim istraživačkim timovima, koji prelaze granice disciplina, kao i država, nacija (Grbich, 2004:51). Svaka granica između disciplina i/ili istraživačkih pristupa je konstrukcija koju je moguće nadići i rekonstruirati.

Utjecaj tehnoloških promjena na znanje je znatan. Zbog tih promjena znanje se mijenja u svoje dvije glavne funkcije, u istraživanju i prijenosu spoznaja (Lyotard, 2005:2-3). Računalna tehnologija je utjecala na brzinu komunikacije i razvoj novih programa pohranjivanja, obrade i slanja podataka.

Principi postmodernističkog istraživanja postaju dio prihvaćene prakse. Sukladno tome, Grbich zaključuje da će postmodernistički/poststrukturalistički utjecaj na istraživanje pojačati ili dodati sljedeće (Grbich, 2004:54):

- naglasak na konstruiranu i prijelaznu prirodu stvarnosti;
- dijalog s prošlošću pri identifikaciji historijski jakih diskursa;

- dekonstrukciju cijelog „teksta” kako bi se identificirala kompleksnost „stvarnosti” i jezika kroz izazove uništenja, skepticizma, nestašnosti, ironije, jukstapozicije, fragmentacije, parodije i satire, kao i upotrebu višestrukih forma prikazivanja;
- decentralizaciju autora u korist čitatelja;
- prepoznavanje i prikazivanje višestrukog sebstva i višestrukih narativa;
- uzimanje u obzir istraživanja na marginama i osiguravanje prostora prijašnjim tihim/utišanim glasovima da ih se čuje;
- razumijevanje da će bilo koji okvir, model ili teorijsko objašnjenje biti specifično za određeno vrijeme i lokalni kontekst i također prijelazan u prirodi.

Zaključak

Postmodernizam radi odmak od formalne pozitivističke epistemologije modernog doba i naznačuje nove pristupe u društvenim i sociološkim istraživanjima. U skladu s tim, problem usmjeravamo prema razmatranju poststrukturalizma koji smjera dekonstrukciji koncepcija stvarnosti, istine i znanja. Općenito, utjecaj postmodernističke i poststrukturalističke misli na istraživanje potrebno je kontekstualizirati u terminima institucionalnih i strukturalnih promjena.

Prihvatanje modernističke pozicije, prema kojoj u podlozi postoji temeljna struktura (ili metanarativa) koju istraživači trebaju otkriti kako bi bili sigurni da njihova metoda odražava stvarnost, dovela je do niza rasprava. Postmodernizam se javlja kao alternativa i donosi nepovjerenje u metanarative. Isto tako, dovodi u pitanje temelje na kojima su zahtjevi znanja postavljeni, čime i mogućnost centriranja znanja.

Postmodernizam predstavlja „paradigmu” novog načina razmišljanja o društvenim znanostima, kao i promišljanja jezika, racionalnosti, istine, društva i različitih kulturalnih institucija, što možda nadilazi problematiku metoda i empirijskih studija, ali je za njih dosta važno.

Događa se obrat koji vodi prema naglašavanju konstrukcija društvene stvarnosti, fluidnosti kao suprotnosti čvrstim identitetima i fragmentarnosti istine koja preuzima modernističke pretpostavke o objektivnoj stvarnosti. Istraživačke metode modernog doba prestaju biti prihvatljive u „postmodernom” svijetu koji ima potpuno novu strukturu. Prihvatajući istinu s više lica, višestruko izgrađenu stvarnost i neprikladnost istraživanja velikog opsega koja homogeniziraju razlike, oslanjamo se na istraživanja manjeg opsega s više izvora podataka i individualnih naracija.

Pomak prema postmodernističkim pristupima doveo je i do promjene u položaju istraživača/autora i samih sudionika istraživanja. Kritika centralizacije moći dovela je do pomicanja istraživača/autora u decentraliziranu poziciju. S druge strane,

primijetili smo i promjene u poziciji samog čitatelja. Naime, svako čitanje dopušta novu interpretaciju prilikom interakcije čitatelja sa samim tekstom. Postmodernost naglašavanje okreće se stoga prema intertekstualnosti i interakciji.

Javlja se nekoliko novih „postmodernističkih” pristupa, koji prihvaćaju empirijski, konstruktivistički i akcijski pogled na svijet, suprotstavljajući se ortodoksnoj pozitivističkoj paradigmi. Postmodernizam, kao nova paradigma, tako ukazuje na promjene tradicionalnih metodoloških koncepata, ali i izražava sumnju u privilegirani položaj bilo kojeg univerzalnog diskursa, metode ili teorije.

Metodološkim promišljanjem postmodernističkih koncepcija, pokušali samo ukazati na vrlo važan utjecaj novih promjena na nove pristupe u društvenim i sociološkim istraživanjima. Primjetno je da uslijed gomilanja suvremenih društvenih razloga, kao i onih metodoloških, principi postmodernog istraživanja postaju dio prihvaćene prakse.

Literatura

- Alvesson, M. (2002) *Postmodernism and Social Research*, Buckingham, Open University Press.
- Lincoln, Y. S. i Reason, P. (ur.) (1996) *Quality in Human Inquiry - Editors' Introduction*. *Qualitative Inquiry*, 2(1):5-11. Thousand Oaks, London, New Delhi, SAGE Publications.
- Flego, G. (ur.) (1988) *Postmoderna, Nova epoha ili zabluda?* Zagreb, Naprijed.
- Grbich, C. (2004) *New Approaches in Social Research*, London, Thousand Oaks, New Delhi, SAGE Publications.
- Kalanj, R. (2004) *Globalizacija i postmodernost, Ogledi o misliocima globalne kompleksnosti*, Zagreb, Politička kultura.
- Lechte, J. (2000) *Fifty Key Contemporary Thinkers, From structuralism to postmodernity*, London and New York, Routledge Taylor & Francis Group.
- Leburić, A. (1997) *Case study istraživanje – kompleksan metodološki pristup u sociologiji*/doktorska disertacija, Zagreb, Filozofski fakultet.
- Liotard, J. F. (2005) *Postmodernost stanje: izvještaj o znanju*, Zagreb, Ibis-grafika.
- Ponticelli, C. M. (1996) *The Spiritual Warfare of Exodus: A postpositivist Research Adventure*, *Qualitative Inquiry*, 2(2):198-219. Thousand Oaks, London, New Delhi, SAGE Publications.
- Relja, R. (2003) *Noviji doprinosi sociološkoj metodologiji: suvremena etnografija*/ doktorska disertacija, Zagreb, Filozofski fakultet.

Taylor, V. E. i C. E. Winquist (2004) *Encyclopedia of Postmodernism*, London and New York, Routledge Taylor & Francis Group.

Walker, J. T. (1996) Postmodernizam i proučavanje budućnosti, *Futures Research Quarterly*, Ognjen Strpić (prev.) URL: <http://boo.mi2.hr/~ognjen/tekst/jtwalker.html> [22.02.2007].

Ward, G. (2003) *Teach Yourself. Postmodernism*, London, Hodder Headline Ltd.

Marija Lončar

METHODOLOGICAL THOUGHT ON POSTMODERNIST CONCEPTS

Summary

The author has tried to methodologically present postmodern concepts and to point out the new form of research that appeared under the influence of new changes in the new approaches to social and sociological research. It is obvious that the ensuing amassments of contemporary reasons, just like the methodological principles of postmodern research, have become a part of accepted practice.

By defining the influence of postmodern discourse on social and sociological research, there has been a notable move away from postpositive epistemology of the modern period. Accordingly, the problem of the paper has been directed towards consideration of poststructuralism which has been directed at the concept of reality, truth and knowledge, while the basic notions of poststructuralism have been summarized in terms of language, truth and meaning.

In opposition to the orthodox paradigm, the author has emphasised several different „postmodern” approaches which move away from epistemology based on objectivity and embrace empirical, constructivist, and an action oriented worldview. In this way, the changes of traditional methodological concepts have been indicated.

Key words: *deconstruction, discourse, social and sociological research, empirical worldview, poststructuralism, postmodernism, „postmodern” approaches*